

דעות

"הים הוא אותו ים", אמר שמיר. ההיסטוריה הוכיחה בדיוק את ההפך

**שאול אריאלי • ד"ר אריאלי הוא ראש קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה",
העוסקת בסכסוך הישראלי-פלסטיני**

20:01 • 08 באוקטובר 2026

ב-1989, בתגובה להכרה הפלסטינית בהחלטות האו"ם 181 ו-242
ב-1988, ניסח ראש הממשלה יצחק שמיר תפיסה מדינית שרווחת
מאז בחלקים נרחבים של הימין הישראלי: "פעם דיברו על זריקתנו
לים. היום הם לא אומרים זאת. הם נעשו מתוחכמים יותר — (הם
דורשים, ש"א) הגדרה עצמית לפלסטינים... אך אם באמת נסתכל
במציאות, היא לא השתנתה. הערבים הם ערבים... והים אותו ים.
המטרה נשארה אותה מטרה — השמדת מדינת ישראל". מעבר
לניסוח הבוטה, מדובר בתמצית של תפיסת עולם שלפיה הסכסוך
איננו סכסוך פוליטי שניתן ליישוב באמצעות פשרות והסכמים, אלא
מאבק קיומי שבו הצד הערבי לא שינה את המטרה אלא רק את
הטקטיקה. לפי תפיסה זו כל יוזמה מדינית, כל הסכם וכל נכונות
להכרה הדדית אינם אלא מסך עשן. הם אינם מבטאים שינוי אמיתי
בעמדות, אלא ניסיון להשיג באמצעים מדיניים את מה שלא הושג
באמצעים צבאיים.

אין מדובר רק באמירה היסטורית של מנהיג אחד. במשך עשרות שנים
גישה זו רווחה בקרב המתנגדים להסדרים מדיניים עם העולם הערבי,
ובמיוחד להסדרים הכרוכים בנסיגה משטחים שנכבשו ב-1967.
המתנגדים לתהליכים מדיניים טענו כי הסכסוך לא מושפע ממדיניות

ישראל וממלה לכה בפועל. ואין משמעות לשאלה אם ישראל מחזיקה בשטחים, נסוגה מהם או מציעה פשרה טריטוריאלית. הסכסוך, לפי תפיסה זו, נובע מההתנגדות לעצם קיומה של מדינת ישראל ויימשך עד להשמדתה. אם זו הנחת היסוד, כל פשרה נתפסת כסיכון קיומי.

גישה זו ליוותה כמעט כל צומת מדיני מרכזי מאז שנות ה-70. כשנחתם הסכם השלום עם מצרים ב-1979 עלתה בישראל התנגדות חריפה, בטענה שמדובר בהסכם זמני בלבד. גם כשמנחם בגין חתם על ההסכם והחזיר את סיני למצרים המשיכו מבקריו להזהיר כי שלום עם מדינה ערבית איננו מבטיח שינוי אסטרטגי במזרח התיכון. אחד הביטויים המובהקים לכך היה החשש שישראל תמצא את עצמה ללא עומק אסטרטגי ועם הגב לים התיכון — ביטוי שחזר פעמים רבות בדיונים על נסיגה טריטוריאלית. כלומר, גם כשנחתם הסכם שלום, היו שראו בו רק הפוגה זמנית במאבק ארוך.

הדפוס הזה חזר על עצמו גם בהסכם השלום עם ירדן ב-1994. מבחינה אסטרטגית ההסכם היה פריצת דרך חשובה: ישראל הצליחה לייצב גבול ארוך נוסף עם מדינה ערבית ולהפוך אותו לגבול שלום, המוסיף עומק אסטרטגי של 320 ק"מ, כרוחבה של ירדן, לכל איום קרקעי ממזרח. למרות זאת, גם הסכם זה נתקל בהתנגדות אידיאולוגית, בנימוק ששלום בין המדינות אינו משנה את האופי הבסיסי של הסכסוך, או כדברי בנימין נתניהו: "הסכם השלום עם ירדן לא משנה את הבעיה המרכזית — האיום מהמזרח". חלק מן המתנגדים טענו שההסכם לא פותר את הבעיה הפלסטינית שנותרה בלב הארץ, ולכן אין בו שינוי אסטרטגי אמיתי. אחרים, כמו רחבעם זאבי, התנגדו להסכם גם משום שסברו כי ירדן היא מדינה פלסטינית, וכי הסכם שלום המקבע את הגבול של ממלכת ירדן מחזק אותה ומונע את הפתרון המועדף עליהם של טרנספר של הפלסטינים.

ההתנגדות החריפה ביותר התעוררה כמובן סביב הסכמי אוסלו ב-1993. כאן ביטאו המתנגדים את תפיסתו של שמיר במלואה: הרעיון שהפלסטינים אינם משנים את יעדיהם אלא רק את שפתם.

מתנגדי ההסכם טענו כי ההכרה של אש"ף בישראל אינה מבטאת שינוי אמיתי, אלא היא מהלך טקטי במסגרת "תוכנית השלבים", שנועד להשיג הישגים מדיניים. נתניהו כתב אז כי שלום פורמלי איננו מבטיח ביטחון ומדינה פלסטינית תיצור איום חמור על ישראל: "פירוז מדינה פלסטינית איננו פתרון, משום שאי אפשר לפרז שטח מכלי נשק קטנים" (איפה? 1995). כלומר, שוב חזרה אותה הנחת יסוד: אין משמעות להסכמים, משום שמטרת הערבים לא השתנתה.

תפיסה זו מאפשרת גם בריחה מכל אחריות לכישלון. המחזיקים בה דוחים כל האשמה על חלקה של ישראל בכישלון תהליך אוסלו, בטענה כי ליאסר ערפאת היתה תוכנית שלבים. והיא גם איפשרה בריחה של נתניהו ונפתלי בנט מאחריותם למדיניות "חמאס הוא נכס והרשות הפלסטינית היא נטל", שהובילה לטבח 7 באוקטובר ולהטלת האשמה כולה על הפלסטינים, ללא הבחנה בין חמאס לאש"ף.

אולם כשבוחנים את המציאות האזורית לאורך זמן מתברר שהנחת היסוד הזו איננה עומדת במבחן העובדות. התשובה לטענה כי אחרי 7 באוקטובר אין לחתור להסכם עם הפלסטינים ואין לוותר על שום שטח, משום שהוויתור יאפשר הישנות של המחדל — היא ההסכם עם מצרים שנחתם אחרי המחדל הגדול של 6 באוקטובר, והיה כרוך בהחזרת כל סיני למצרים. ההסכם מתקיים כבר יותר מארבעה עשורים, ומאז חתימתו ב-1979 לא פרצה מלחמה בין ישראל למצרים והגבול ביניהן הוא אחד הגבולות היציבים ביותר של ישראל. גם הסכם השלום עם ירדן נשמר כבר שלושה עשורים. למרות מתחים פוליטיים ולעתים גם ביקורת ציבורית קשה בתוך ירדן, היא מקפידה על שמירת ההסכם ואף סייעה ביירוט טילים שנורו על ישראל מאיראן.

יתרה מכך, בשנים האחרונות נוספו לאלה הסכמי אברהם שנחתמו עם מדינות ערביות נוספות, ובהן איחוד האמירויות ובחריין. גם כאן מתברר כי מדינות ערביות מסוגלות לשנות את מדיניותן כלפי ישראל כשהן רואות בכך אינטרס מדיני או אסטרטגי. כל אלה אינם מתיישבים

עם הטענה שהעולם הערבי חותר ליעד אחד קבוע שאיננו מושפע מהמציאות או ממדיניות ישראל.

זה לא אומר, כמובן, שהסכסוך הישראלי-הערבי אינו אמיתי או שהעוינות כלפי ישראל נעלמה. אבל ההיסטוריה של ארבעת העשורים האחרונים מלמדת כי מדיניות והסכמים כן משפיעים על המציאות. מדינות ערביות אינן פועלות מתוך אידיאולוגיה אחת נצחית, אלא מתוך שילוב של אינטרסים, לחצים פנימיים ושיקולים אסטרטגיים. כשתנאים אלה משתנים, גם המדיניות משתנה.

הפער בין התפיסה שביטא שמיר לבין המציאות באזור כיום איננו עניין לוויכוח היסטורי בלבד, שכן התפיסה שלו עדיין רווחת בישראל כיום. אם מניחים שהסכסוך אינו ניתן לפתרון משום שמטרת הערבים לא משתנה, כל יוזמה מדינית נתפסת מראש כחסרת תוחלת. אולם אם מכירים בכך שהמציאות האזורית כבר הוכיחה שמדינות ערביות מסוגלות לשנות את מדיניותן כלפי ישראל, המסקנה שונה לחלוטין: הסכסוך איננו גזירת גורל, אלא מערכת מורכבת של אינטרסים פוליטיים שניתן להשפיע עליה.

הוויכוח הזה מלווה את החברה הישראלית כבר עשרות שנים. מצד אחד יש תפיסה הרואה בסכסוך מאבק קיומי שאיננו מושפע ממדיניות או מהסכמים. מצד שני עומדת תפיסה הרואה בו סכסוך פוליטי שניתן לצמצם ואף לפתור באמצעות שילוב של כוח והסדרים מדיניים. העובדה שהסכמי השלום עם מצרים וירדן מתקיימים כבר עשרות שנים היא עדות לכך שהמציאות מורכבת יותר מן התפיסה שהציג שמיר.

בסופו של דבר, ההיסטוריה של המזרח התיכון מוכיחה שהים אינו אותו הים, והמטרה לא נשארת אותה מטרה. היא מלמדת כי מדינות ועמים משנים את מדיניותם כאשר התנאים משתנים. השאלה האמיתית איננה אם שינוי כזה אפשרי, אלא אם ישראל מוכנה לבחון מחדש את האפשרות הזו. כי אם ארבעה עשורים של שלום עם מצרים

ושלושה עשורים של שלום עם ירדן אינם מספיקים כדי להוכיח
שהמציאות יכולה להשתנות, קשה להאמין שעובדה אחרת כלשהי
תצליח לעשות זאת.

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר |
רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו |

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר
האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ